

LA PEÇA DESTACADA

2020

UN MOCADOR DE L'ARBOÇ AMB PUNTS DE RET FI O PUNTA D'ARENYS

Joan Ramon Farré Huguet,
autor del llibre *Rescatant el vell*
arquetip de l'aranya: Un recorregut per
la iconografia de les puntes al coixí a
l'Arboç durant el segle XX

UN MOCADOR DE L'ARBOÇ AMB PUNTS DE RET FI O PUNTA D'ARENYS

Mocador de cotó realitzat a l'Arboç amb punts de ret fi o punta d'Arenys
37 x 36 cm
Casa Damina Prats, 1950-1960
Museu d'Arenys de Mar, número de registre 108

La peça destacada consisteix en un mocador de blonda de l'Arboç amb punts que recorden el *ret fi* o punta d'Arenys, de fil blanc de cotó, dissenyat per la Casa Damina Prats de l'Arboç (Baix Penedès, Tarragona). El dibuix original data de la dècada dels 50 del segle passat. Forma part d'una col·lecció de mocadors de blonda que oferia aquesta casa fins meitat dels anys 70. Actualment encara el podem veure confeccionat per les puntaires més expertes de l'Arboç¹.

Aquest treball de punta al coixí figura amb el número de registre 108 del Museu Marès de la Punta d'Arenys de Mar i formava part del primer fons que tenia el Museu quan s'inaugurà el març de 1983.

El mocador té forma pràcticament quadrada (37x36 cm) i porta afegida una

batista al mig amb les inicials TR brodades també amb fil blanc. Per les seves característiques l'hauríem de veure com un complement d'equip de núvia. La preferència pel color blanc com a identificador de la indumentària de la núvia va començar a introduir-se a mitjans de la segona meitat del segle XIX, a partir dels enllaços nupcials més rellevants de la reialesa i noblesa europea. Així mateix, el mocador de cerimònia matrimonial, junt amb el ventall, foren complements de l'aixovar de les núvies de les classes més benestants. Progressivament, primer a les zones urbanes i després a les rurals, la difusió d'aquests grans casaments afavorí que a l'Espanya de mitjans de segle XX s'acabés imposant el canvi del color negre al blanc per a la vestimenta femenina d'aquests esdeveniments².

Descripció tècnica i ornamental

El teixit del mocador està confeccionat amb fil de dos gruixos, el més fi per a la trena del tul de fons i l'ordit dels dibuixos, i el gruixut per fer-ne la trama i el contorn. El fons d'aquest mocador espurnejat amb petits punts d'adornament (gramants), recorda el del *ret fi* amb els seus punts característics: el punt d'esperit i la filigrana. La utilització dels ullets al centre dels dos tipus de flor i l'aspecte de les dues fulles en forma de llacet que complementen les flors més grosses també ens acosten a la punta d'Arenys, però el conjunt del dibuix i la utilització de vegetació naturalista de gran format i el tipus de curvatura de les ondes i cargols ens donen un conjunt d'estètica més sincretista des d'un punt de vista ornamental. El mocador està conformat per 4 seccions simètriques compostes principalment per uns grans escuts de forma magranada a cada cantó, com si haguessin estat afegides 4 cantoneres³. Els escuts guarnits amb punt sencer guarden una mena d'arrel i en els seus extrems interns li surten 5 formacions bulboses, d'una de les quals (la del mig) s'obren 5 amples fulles de traç naturalista disposa-

des de tal forma que donen al conjunt una marcada expressivitat pròxima a la clàssica palmeta. Aquestes fulles de planta vivaç evocuen el tipus de falguera *niu d'au* (*Asplenium nidus*), congruent amb la temàtica de l'enllaç matrimonial i en concordança amb els motius brodats a la batista, en la que hi figuren dues orenetes subjectant uns brins o cintes amb el bec, volant afrontades cap al niu, on hi estan inscrites les inicials TR –presumiblement les de la núvia– i coronades per un menut grup de flors entre fulletes. El dibuix del mocador connota la simbologia de recinte o pati interior. La tela central té la forma d'una pseudocreu quadrada de traç ondulat. Els seus vèrtexs més apuntats connecten amb filigranes de punt espès en forma de copa que conté la flor més petita de quatre pètals. Els cargols de l'extrem d'aquesta copa s'ajunten amb els cargols que baixen de les dues volutes, amb pètals encrestats, situades a les parts axials del conjunt. La perifèria lobulada del mocador la conformen el seguit d'aquestes crestes custodiades per les flors més grans i les fulles que rematen els escuts magranosos dels cantons.

1- Realitzat en l'actualitat per la puntaire arboceña Rosa Maimó Grau, podem observar el mateix disseny de mocador amb alguna modificació ornamental d'execució, sobretot per la major utilització dels ullets com a punt d'adornament, a: RIBAS BORONAT, Mercè: *La Punta de l'Arboç. Una artesanía viva*. Ajuntament de l'Arboç, 2018, p.176.

2- RIBAS SAN EMETERIO, Neus, *La indumentària en els ritus de pas*. Datatèxtil núm. 34 (2016), pp.4-7.

3- Aquestes formes estan basades en dibuixos clàssics. Amb el núm. de registre 657 del Museu Marès de la Punta d'Arenys de Mar podem trobar una cantonera de guipur d'estructura similar datada el 1910 i dibuixada per Càndida Mingüella.

Damina Prats Olivella (L'Arboç 1904-1984)

Damina Prats Olivella.

Font: programa de mà de l'Exposició de puntes al coixí, homenatge a Damina Prats. L'Arboç, desembre 1999 - gener 2000

Procedent d'una família arbocenca molt humil, pràcticament no va anar a l'escola. Tot i amb això, la major part de les persones que tractaren la Damina coincideixen en posar de relleu la seva intel·ligència natural, emprenedoria, capacitat de tracte i generositat.

Com a jove puntaire de 16 anys, la trobem formant part del llistat de participants particulars que presentaren treballs de punta a l'exposició-concurs local que se celebrà el 1920. Un acte que volia promocionar el treball de punta al coixí després de dues dècades marcades per un bon nivell de producció, afavorit en els últims cinc anys per la davallada de la producció dels grans centres randers europeus submergits en els efectes devastadors de la 1a Guerra Mundial.

Els inicis de la Damina com a negociant de puntes es remunten cap al 1942, en el clima de la recent acabada Guerra Civil espanyola, una confrontació molt lesiva, ara sí, per a la punta peninsular en general i catalana en particular, però justament quan Europa tornava a estar immersa en una nova i brutal contesa bèl·lica que afectà altre cop els centres randers més emblemàtics de punta que havien refet la seva producció. La casa Damina Prats va transitar per tota la postguerra fins al 1975. Durant aquests anys va ser la més important productora de puntes al coixí de l'Arboç, tant pels seus dissenys artístics, com pel volum de treball, ja que donà feina a més de 300 puntaires de la vila i pobles veïns. Durant aquesta primera dècada acumulà mencions i diplomes d'honor en diferents

certàmens provincials d'artesanía: Barcelona (1945), Tarragona (1947), Reus (1948)... Un dels mèrits de la Damina va ser la capacitat de convèncer moltes puntaires perquè es decidissin a fer puntes al coixí, en unes èpoques en què les dones passaren a la confecció tèxtil industrial o canviaren el coixí per la màquina de cosir, garantint així uns guanys pràcticament equivalents als que obtindrien en una fàbrica.

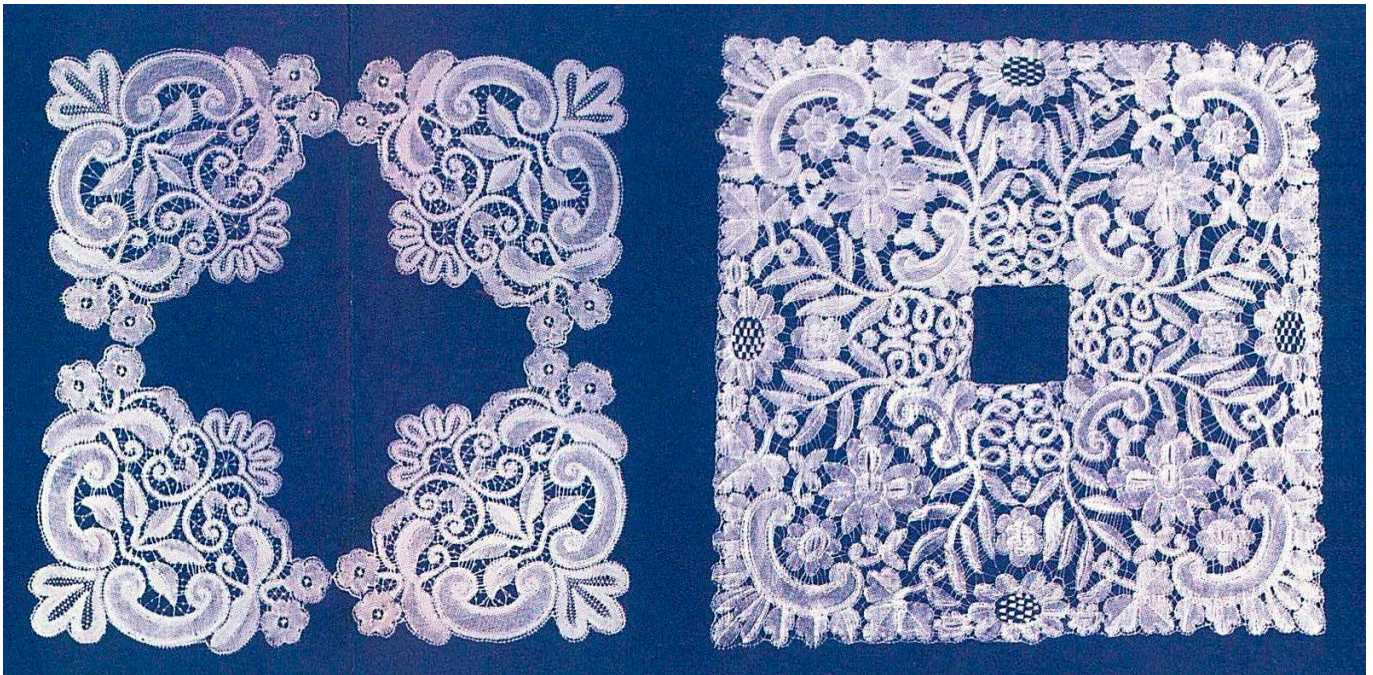
La qualitat dels dibuixos originals i l'excel·lent acabat de les peces van ser unes de les característiques del taller. Una de les col·laboradores més habitual i destacada com a dissenyadora va ser la manresana Maria Noguera Puig (1906-2002), pintora i professora d'esmalts de l'Escola Massana de Barcelona. El dibuix del mocador que presentem va ser fet per ella, com tants altres dibuixos que conformaren la producció de la casa. A nivell ornamental aquesta producció va estar caracteritzada per un estil molt sincrètic, forjat en la inspiració de diferents tipus de punta europea, des

del *ret fi*, la blonda catalana i l'estil fantasia de la punta de Barcelona, fins a la punta de Bruges, Brussel·les o Chantilly, passant per formes d'influència veneciana, la punta de Valenciennes o la d'Argentan.

Una mostra de la capacitat productiva de la casa Damina Prats, fou la presentació de 40 peces a la *1ª Exposición Internacional de Artesanía* celebrada a Madrid l'any 1953. Hi exposà jocs de llit, camins de taula, conjunts de tapets per a tocador, jocs de te, safates i complements d'indumentària femenina com guants, ventalls, mocadors i una magnífica ombrel·la amb motius figuratius que representaven el nuviatge i casament d'una parella d'aire vuitcentista i romàntic. Precisament Maria Noguera en va ser la dibuixant. Fins a tal punt fou motiu d'admiració, que l'Obra Sindical Provincial de Tarragona l'adquirí el 1962 per obsequiar-la a Evangelina Macaraeg, muller del llavors president de Filipines Diosdado Macapagal, en ocasió de la visita que feren aquell any a Catalunya⁴.

Mocadors de blonda.

Casa Damina Prats. Mocador estil Bruges (esquerra). Mocador d'estil fantasia punta de Barcelona (dreta).
Font: programa de mà de l'Exposició de puntes al coixí, homenatge a Damina Prats. L'Arboç, desembre 1999 - gener 2000.

4- *Estancia del presidente de Filipinas en tierras catalanas*. La Vanguardia Española, 6 juliol 1962, pp. 167-168.

Aplicació de punta al coixí per a joc de taula en forma de ram de flors.
 Casa Damina Prats. L'Arboç.
 Dibuixant: José Ramón Ricart Béché.
 Projectista del dibuix a patró: Roser Boronat Miquel.
 Puntaire: Antonyita Llorens Huguet.
 Mitjans del segle XX.
 Fotografia: JRFH.
 Col·lecció família Sanahuja Pi.

Programa de mà de l'Exposició de puntes al coixí, homenatge a Damina Prats. L'Arboç, desembre 1999 - gener 2000

Tot i la llarga tradició de la punta figurativa arbocenca, que data des de l'última dècada del segle XIX fins la meitat dels anys 30 del XX, durant la postguerra, ni la casa Damina Prats, ni altres negociants de punta locals varen proliferar en la modalitat figurativa de tipus antropomòrfic. Però es mantindrà la zoomòrfica, essent el

disseny d'aus una constant que triarà la Damina per projectar-la en diferents peces de complement mobiliari i d'indumentària: coloms, faisans, orenetes, pardals... fins un Pegasus, seran motius que apareixeran en ventalls, safates o tapets. Però sens dubte els motius vegetals i florals en particular, combinats amb formacions ornamentals complexes, seran la tònica de la casa. Igualment, les aplicacions en forma de ram o la flor individual de traç naturalista seran unes de les seves aportacions originals a la punta al coixí⁵.

Bàsicament, la producció i comercialització de les peces s'establí a través de comandes de particulars d'arreu de Catalunya, Espanya i alguns punts d'Europa. Tanmateix, també oferia treballs acabats a cases i comerços barcelonins com: Casa Siuilla, Casa Brunel, La Orquídea⁶...

Unes de les més estretes col·laboradores de la Damina com a projectistes, picadores de patrons i també dibuixants, van ser les arbocencques Ma. Rosa Murtró i Roser Boronat Miquel, essent aquesta última una prolífica continuadora de la producció de nous dissenys i patrons de punta al coixí en el darrer quart del segle XX.

Durant la postguerra, i coetànies de la Casa Damina Prats, varen destacar com a negociants arbocencques una sèrie de puntaires amb capacitat per dibuixar, projectar i picar patrons: Magdalena Vives Miró, activa fins als anys 60; Roser Maimó Batet i Antònia Ribé Vives, comerciant fins la dècada dels 70; o la Casa Ros Gunsé, que de la mà de Josep Mañé Cardona, cunyat del

5- FARRÉ HUGUET, Joan Ramon: *Rescatant el vell arquetip de l'aranya. Un recorregut per la iconografia de les puntes al coixí de l'Arboç durant el segle XX*. Vilafranca, Edicions i Propostes Culturals Andana, SL, 2018, pp.130-138.

6- FERRER ROMAGOSA, Josefina: *Les Puntes de coixí a l'Arboç del Penedès*. Valls, Ed. La Torratxa, 2001, p.25.

Etiqueta i targetes comercials de la Casa Damina Prats.

Anton Sanahuja fou el marit.
Col·lecció JRFH.

fundador de la Casa Vall-Borràs, va reprendre la producció després de la Guerra Civil fins a principis dels anys 60. Josep Mañé es casà amb la puntaire Conxita Altet Romagosa, descendent d'una nissaga d'altres randers arbocencs que s'establiren en la segona meitat del segle XVIII, quan a l'Arboç es treballava la blonda de seda negra per a mantellines. Josepa Mañé Altet, la filla d'ambdós encara allargà la comercialització de la punta fins als anys 80.

Paral·lelament als negociants que repreneueren d'alguna manera la producció durant aquells anys 40, hem de mencionar la creació de l'Escola de puntes al coixí el 1941 per iniciativa de la *Sección Femeni-*

na de FET y de las JONS, sota l'empara del primer alcalde franquista de l'Arboç: Joan Vives Mañé, fill del rander arbocenc Joan Vives Gener (1856-1934). Dolors Martí Planxeria en serà la primera professora. Antònia Vives Mañé, germana de l'alcalde, tindrà un petit comerç vora l'escola, on les aprenentes i altres puntaires podran adquirir tot tipus de material per fer puntes al coixí, gestionant també algun encàrrec fins a finals dels 80. Amb altres patrocinadors, l'escola encara continua avui dia després de 79 anys seguits d'ensenyament de la punta al coixí.

Grup de puntaires treballant davant el portal de la casa de la Damina Prats (puntaire del fons a l'esquerra) al carrer Plateria núm. 5 de l'Arboç.

Font: programa de mà de l'Exposició de puntes al coixí, homenatge a Damina Prats. L'Arboç, desembre 1999 - gener 2000.

BIBLIOGRAFIA

ANDRÉS, Rosa Ma.: *25 anys de l'Escola de Puntaires*. Ajuntament de Barcelona-Escola de Puntaires de Barcelona, 1988.

Catálogo de la 1ª Exposición Internacional de Artesanía. Madrid, Artes Gráficas Julio San Martín, 1953.

FARRÉ HUGUET, Joan Ramon: *Rescatant el vell arquetip de l'aranya. Un recorregut per la iconografia de les puntes al coixí de l'Arboç durant el segle XX*. Vilafranca, Edicions i Propostes Culturals Andana, SL, 2018.

FERRER ROMAGOSA, Josefina: *Les puntes de coixí a l'Arboç del Penedès*. Valls, Ed. La Torratxa, 2001.

Memòria de l'Exposició Local de Puntes al Coixí. Arbós 1920. El Vendrell, Impremta Ramon, 1921. Edició facsímil de l'Arboç Activa't, 2004.

RAVENTÓS i VENTURA, Antònia i Montserrat: *Puntes*. Barcelona, Gràfiques Condal, 1967.

RIBAS BORONAT, Mercè: *La punta de l'Arboç. Una artesanía viva*. Ajuntament de l'Arboç, 2018.

RIBAS SAN EMETERIO, Neus: *La indumentària en els ritus de pas*. Datatèxtil núm. 34 (2016).

SIMARRO KAISER, Dolores i MAROT DÍAZ, Núria Adela: *El "ret-fi" o punta d'Arenys*. Arenys de Mar, Els Llibres del Set-ciències, 1999.